

מבט על, גיליון 1160, 14 באפריל 2019

בעקבות החלטת ממשל טראמפ להכריז על משמרות המהפכה האיראניים ארגון טרור

אלדד שביט וסימה שיין

ארצות הברית הודיעה על כוונתה להוסיף את משמרות המהפכה של איראן לרשימת ארגוני הטרור. בתגובה הכריזה המועצה העליונה לביטחון לאומי של איראן על פיקוד מרכז (CENTCOM) האחראי על פעילות צבא ארצות הברית במזרח התיכון כעל ארגון טרור. החלטה אמריקאית זו מצטרפת להחלטות הקודמות שקיבל הממשל בסוגיה האיראנית והיא משתלבת בהבטחתו להמשיך ולהחריף את מדיניותו ל"מקסימום לחצים" על ההנהגה האיראנית. אמנם, להחלטה אין משמעויות כלכליות רבות מעבר ללחצים הכלכליים שכבר מופעלים על איראן. עם זאת, הצעד מהווה עליית מדרגה בהתייחסות הממשל לצעדים שהוא נכון לנקוט מול איראן, וסביר כי הוא יעלה משמעותית את המתיחות בין שתי המדינות מאחר ואיראן עלולה לנסות ולאתר דרכים אחרות כדי לנסות ולגבות מחירים מארצות הברית. בכל מקרה, הרושם הוא כי גם אם מדיניות הממשל מול איראן אכן מציבה את הנהגתה בפני שורה של אתגרים, היא לא תביא את איראן להסכים לויתורים שדורשת ממנה ארצות הברית.

ארצות הברית הודיעה על כוונתה להוסיף החל מה-15 באפריל את משמרות המהפכה של איראן לרשימת ארגוני הטרור של משרד החוץ האמריקאי (הכוללת עד כה 67 ארגונים במזרח התיכון). הנשיא דונלד טראמפ מסר בהודעה מטעמו כי מדובר ב"צעד חסר תקדים, שמכיר במציאות שבה איראן היא לא רק מדינה שמעניקה חסות לטרור, אלא שמשמרות המהפכה שלה משתתפות באופן פעיל בפעולות טרור, במימון ובקידום הטרור". בהודעת הבית הלבן נאמר שמשרד החוץ מתייחס למשמרות המהפכות של איראן כ"אמצעי העיקרי של הממשלה האיראנית בהנחיה וביישום של קמפיין הטרור העולמי שלה". יודגש, כי זו הפעם הראשונה שממשל אמריקאי מטיל סנקציות על זרוע ממשלתית של מדינה אחרת. מזכיר המדינה האמריקאי, מייק פומפאו, ציין כי ארצות הברית תמשיך להטיל סנקציות על איראן ולהפעיל עליה לחץ, כדי "שתתנהג כמו מדינה נורמלית" וקרא לבעלות הברית של ארצות הברית לעשות כן אף הן.

בתגובה (עליה התריעו האיראנים מראש) הכריזה המועצה העליונה לביטחון לאומי של איראן על פיקוד מרכז (CENTCOM) האחראי על פעילות הצבא האמריקאי במזרח התיכון כעל ארגון טרור. במקביל, מרבית חברי הפרלמנט האיראני, המג'לס, פרסמו מכתבי תמיכה בהגדרת סנטקו"ם כארגון טרור וחלקם באו לישיבה לבושים במדי משמרות המהפכה כאות הזדהות ובתום הישיבה הפכו את ההחלטה לחוק. שר החוץ האיראני, מוחמד זריף, הטיל את האשמה על ראש ממשלת ישראל, בנימין נתניהו, שלדבריו מלבה את המתח. במקביל ולקראת יום הגרעין שחל ב-10 באפריל, הורה הנשיא חסן רוחאני על הצבתה של קסקדה אחת בנתנז, שתורכב מ-20 צנטריפוגות מתקדמות מדגם IR-6. המהלך הינו במסגרת הסכם הגרעין ואינו מהווה הפרה שלו. כבעבר גם עתה, פגיעה במשטר ובעיקר בגורם כה מרכזי עבורו מאחדת בין המתונים לקיצוניים במערכת הפוליטית האיראנית, המיישרים קו עם העמדה האנטי-אמריקאית והאנטי-ישראלית.

החלטת הממשל האמריקאי מצטרפת להחלטות הקודמות שהוא קיבל בשנתיים האחרונות בסוגיה האיראנית והיא משתלבת בהבטחתו להמשיך ולהחרף את מדיניותו ל"מקסימום לחצים" על ההנהגה האיראנית. אמנם, אין להחלטה משמעויות כלכליות רבות מעבר ללחצים הכלכליים שכבר מופעלים על איראן. עוד קודם לכן, אישים וישויות הקשורים למשמרות המהפכה נכללו בסנקציות רחבות ההיקף על איראן. עם זאת, ההחלטה מהווה עליית מדרגה בהתייחסות של הממשל לצעדים שהוא נכון לנקוט מול איראן. קדמה לה מחלוקת בתוך הממשל, שהתמקדה ככל הנראה במשמעויות שיכולות להיות לה על ביטחונם של הכוחות האמריקאים, בפרט אלה הערוכים במזרח התיכון, עקב חשש כי איראן עלולה ליזום פעולות נגדם ישירות ו/או באמצעות ארגוני חסות. כן נדונו המגבלות שהחלטה עלולה להשית על יכולתם של גורמים אמריקאים (צבאיים ומדיניים) לקיים קשרים עם מקביליהם במדינות דוגמת עיראק ולבנון, המקיימים קשרים עם גורמים השייכים למשמרות המהפכה.

בהודעות שפרסם הממשל בעניין ההחלטה מודגש כי זו נועדה להמחיש לאיראן את מחיר תמיכתה ומעורבותה בפעילות טרור. בפועל, היא רכיב במכלול הפעילויות שנועדו מבחינת הממשל להשיג את יעדיו מול איראן והיא גם תקשה בעתיד על כל מהלך להחזרת איראן לקהילה הבינלאומית, כמו גם למערכת הפיננסית הגלובלית. זאת ועוד, הממשל כבר הצהיר כי בכוונתו להטיל סנקציות כלכליות נוספות ובמהלך חודש מאי הקרוב יקבל החלטה לגבי נכוניתו להמשיך ולהעניק פטורים למדינות שעיקר רכש הנפט שלהן הוא מאיראן. לאחרונה מסר הממשל כי מתוך שמונה מדינות שקיבלו לפני כחצי שנה פטור, שלוש הגיעו עתה לאפס רכישות נפט מאיראן. על פי הממשל, כיום בסך הכל 23 מדינות שייבאו נפט מאיראן הפסיקו לעשות זאת.

לפחות הצהרתית ממשיך הממשל לדבוק בדרישותיו, שפורטו בשתיים עשרה הנקודות שפרסם שר החוץ, פומפאו, כי איראן תשנה מקצה לקצה את התנהלותה במכלול התחומים: גרעין, טק"ק ופעילות אזורית. הנשיא טראמפ חזר מספר פעמים על עניינו לפתוח בדו שיח בנושאים אלה עם ההנהגה האיראנית - אם וכאשר זו תחליט כי היא נכונה לויתורים. עם זאת, הנחישות של הממשל להחרף את הצעדים מול איראן, גם אם הוא מצהיר שאלה נועדו ללחוץ על ההנהגה ולא על הציבור, יכולים להעיד על כוונות נוספות - גם אם הממשל אינו מבטא אותן בפומבי. ביניהן שאיפה כי הלחצים יניעו מחאות רחבות היקף, שיאיימו על יציבות המשטר ואולי יביאו להחלפתו (הגם שלא נראה כי הממשל יודע כיצד לעצב מציאות אחרת באיראן או שיש לו כלים לשם כך); או לחילופין, הערכה/תקווה כי דחיקתה של ההנהגה האיראנית לפינה תביא אותה, בניגוד למדיניותה עד כה, לסגת מהסכם הגרעין באופן שיחייב את השותפות האחרות להסכם, בעיקר האירופאיות, להודות בכישלונן וכך להחרף את בידודה של איראן ואת הלחצים עליה.

עד כה דבקה הצמרת האיראנית, באישורו של המנהיג העליון עלי ח'מנאהי, בהחלטה להישאר בהסכם הגרעין למרות פרישתה של ארצות הברית ממנו ומהלכים נוספים שהממשל נקט בהקשר זה, מתוך ההבנה כי ההסכם משרת את האינטרסים של איראן וככל הנראה גם ציפייה כי עם סיום ממשל טראמפ הדברים ישתנו. אולם, החרפת הצעדים האמריקאים תחדד את הלחצים הפנימיים מצד הגורמים השמרנים לשנות מדיניות ולחזור לקדם את תכנית הגרעין.

האיראנים לוקחים בחשבון כי הצעדים של טראמפ הם הכנה למסע הבחירות שלו לתקופת נשיאות שנייה והם מקווים כי גם בארצות הברית יבינו שאין תכלית בלחצים, בוודאי אם הם

אינם מביאים את טהראן להיכנע לדרישות של הממשל האמריקאי. בכל מקרה, הרושם הוא כי גם ההחלטה לכלול את משמרות המהפכה ברשימת הטרור, שמצטרפת להחרפה בסנקציות וההשפעה שכבר מורגשת על הכלכלה האיראנית, לא יביאו את איראן להסכים לויתורים כדרישת ארצות הברית. עם זאת, גם אם המהלך הנוכחי לא יגרום לאיראן להפר את הסכם הגרעין, הוא יעלה משמעותית את המתיחות בינה לבין ארצות הברית ועלול לדרבן את הנהגתה לנסות ולאתר דרכים אחרות על מנת לנסות ולגבות מחירים מארצות הברית. ספק אם האיראנים יהיו מעוניינים להיות מעורבים ישירות בביצוע פיגועים נגד כוחות אמריקאים, אך אפשר שיתנו אור ירוק לארגוני חסות (בפרט בעיראק, כפי שכבר עשו בעבר) להמחיש את רצינות כוונותיהם.

בשורה התחתונה - מדיניות הממשל למקסימום לחצים על איראן אכן מציבה את המשטר האיראני בפני שורה של אתגרים ובעיקר הצורך להתמודד עם ההחרפה באילוצים הכלכליים. עם זאת, המדיניות האמריקאית עדין רחוקה מלהשיג את היעדים שמציב הממשל - בין אם אלה הגלויים ובין אלה הנסתרים. יתר על כן, הממשל מתמקד בהפעלת הלחצים, אך ספק אם קיימת ברשותו תוכנית אלטרנטיבית (Plan B) למקרה שאיראן לא תיכנע לדרישותיו. זאת ועוד, בהיעדר מוטיבציה בממשל בכלל ואצל הנשיא טראמפ בפרט לפנות לצעדים צבאיים, קיים סימן שאלה אשר לאופציות שיהיו בידיו אם תחליט איראן אף היא להחריף את תגובותיה ובכלל זה להפר את הסכם הגרעין. ספק גם אם הגדרת משמרות המהפכה כארגון טרור תביא את ארצות הברית לתקוף צבאית ישירות את הארגון, כפי שהוא פועל מול גורמי טרור אחרים - אל-קאעדה, המדינה האסלאמית - שמבחינתו מאיימים ישירות על ארצות הברית, וברור כי המהלך לא יצמצם את האיום שמשמרות המהפכה מציבים לישראל, דרך פעילותם עם חזבאללה בלבנון, כמו גם בסוריה.